

Straatecultuur

Een effectieve aanpak van jeugdgroepen

Patrick Smelt

m.m.v. Rachid Habchi, Davey Dekker, Winny van der Wal

www.straatcontact.nl

FOLLOW US
@STRAATCONTACT

Straatcultuur

Een effectieve aanpak van jeugdgroepen

Patrick Smelt m.m.v. Rachid Habchi, Davey Dekker, Winny van der Wal

ISBN 978 90 8850 134 0

NUR 752/847

THEMA JK

BISAC SOC004000

Eerste druk 2010

Tweede licht gewijzigde druk, april 2012

Derde druk 2012 - Negende druk 2018

Tiende licht gewijzigde druk 2019

Elfde ongewijzigde druk 2021

© 2010-2021 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvO.nl UvO@cedar.nl.

Inhoud

Inleiding	6
1. De universiteit van de straat	8
2. Straatcultuur en aanpak	22
3. Bolletjes verzamelen	34
4. Van onmacht naar macht	46
5. Het bejegeningprofiel	52
6. De MES-factoren	62
7. Contact maken	68
8. Jeugd en beleid	74
9. Hangplekken	76
10. Tien tips voor het omgaan met jeugdgroepen	82
11. Straattaal	86
Dankwoord	103
Over de auteurs	104

Inleiding

Straatcultuur is een begrip dat door verschillende mensen op verschillende manieren wordt uitgelegd. Als we in dit boek praten over straatcultuur, dan gaat het over datgene waar de mensen op straat mee te maken hebben. We gaan ontrafelen waarom bepaalde situaties op straat gebeuren. We kijken naar de invloed van professionals daarop en naar hoe zo'n situatie wordt opgebouwd. Hoe krijg je als professional weer grip op zo'n situatie? De theorie in dit boek is door professionals op straat opgedaan met hulp van de jongeren vanuit de straatcultuur. Dit maakt dat het geen ingewikkelde theorie is, maar dat het juist heel praktisch is en goed toepasbaar is op straat.

Waarom is dit boek geschreven?

Dit boek is geschreven door mensen die in het werkveld dagelijks geconfronteerd werden met de straatcultuur. Hierin hebben ze een praktische weg gevonden en nu zijn zij uitstekende spelers op het gebied van straatcultuur en zien ze dat er zich landelijk herhaalt waar ze op wijkniveau mee te maken hadden. Dit boek is bedoeld voor professionals die bepaalde vragen hebben over hun contact met de jeugd op straat. Het is een soort ontdekkingsstocht door de straatcultuur. Met dit boek kan het werken met jeugdgroepen leuker en makkelijker worden.

Voor wie is dit boek nuttig?

Dit boek is vooral op werkersniveau geschreven, dus het is vooral bedoeld voor degenen die op straat met jeugdgroepen werken. Er wordt veel gewerkt met situaties vanuit de politie, maar waar *politie* staat kun je ook *jongerenwerker* of *straatcoach* lezen. Het gaat over iedereen die met jeugd te maken heeft. Veel voorbeelden zullen dan ook herkenbaar zijn. Maar ook voor degenen die plannen van aanpak schrijven voor jeugdgroepen is dit boek nuttig. Als je de theorie be-

grijpt en je die eigen maakt, dan zal je contact met jeugdgroepen beter worden. Daarnaast zullen ook je plannen uiteindelijk meer effect hebben op de groepen. Na het lezen van dit boek zul je meer mogelijkheden zien om bepaalde situaties aan te pakken. Door de theorie te gebruiken die hier is beschreven, krijgen mensen weer zin in het werken met jeugdgroepen. De theorie is de theorie van de straat, zoals de jongeren hem zelf ook geleerd hebben vanaf het moment dat ze op straat hangen.

Methodie 'straatcontact' met als onderdeel de plus-min-mee

Deze uitgave is de basis geweest voor de verdere ontwikkeling van methode 'straatcontact'. Deze methode is de afgelopen jaren steeds verder ontwikkeld. De methode bestaat uit twee onderdelen:

- de plus-min-mee (PMM) manier van kijken
- de methode 'straatcontact'

In dit boek staan deze beide onderdelen al deels omschreven. De ontwikkelingen gaan echter door en de ervaringen zijn steeds breder weggezet. Inmiddels zijn er diverse jeugdgroepen middels deze methodiek aangepakt. Het werkt als team (jongerenwerk/veiligheidshuis/gemeente of politie) maar ook integraal in de aanpak van diverse jeugdgroepen in het land. De methodiek richt zich op de aanpak van jeugdgroepen die onaanvaardbaar, hinderlijk, overlastgevend of crimineel zijn. Er is inmiddels behoefte aan een uitgebreidere omschrijving en een stappenplan. Dit zal binnenkort door de auteurs gepresenteerd worden. *Straatcultuur* is de basis voor deze methodiek omdat men moet 'denken als een jongere' in de plannen van aanpak. De methodiek is inmiddels opgenomen in de database van het CCV (Centrum Criminaliteit preventie en Veiligheid).

We wensen je veel leesplezier.

1. De universiteit van de straat

Kennen en gekend worden speelt een belangrijke rol in het werken met jeugdgroepen. Het is belangrijk dat jij als professional de jeugdgroep kent en weet welke rol een jongere vervult in de groep. Maar kent de groep jou ook? Dit is een vraag die aan collega's uit heel Nederland veel is gesteld. De antwoorden op deze vraag verschillen nogal.

Van professionals hoorden we dat de jongeren bekend waren met de wijkagent en de jongerenwerker, maar niet met andere agenten. Vanuit de professional bekeken, klopt dit. De jongeren kennen de naam van de wijkagent en niet die van andere collega's. We moeten echter niet vanuit het professionele referentiekader kijken, maar leren kijken vanuit de jongeren.

We hebben deze vraag ook gesteld aan jongeren uit de straatcultuur. Zij kwamen met een verrassend antwoord. De jongeren zeggen dat ze de agenten wel kennen, maar zij bedoelen hiermee iets anders dan de professionals. Ze kennen enkele agenten bij naam. Dit zijn vaak de agenten die ze mogen of juist niet mogen. De jongeren zeggen echter alle agenten te kennen. Ze weten ook wanneer iemand nieuw is of net klaar is met de opleiding. Waarom is dit zo en waarom denken ze ons te kennen?

Straatimago

Dit heeft allemaal te maken met je straatimago. Je straatimago is de manier waarop jongeren over je praten op straat. Dit zie je terug in de praktijk en in de contacten. Bij het werken met jeugdgroepen heb je niet te maken met de status politiemann, jongere of jongerenwerker. Je hebt gewild of ongewild te maken met een straatcultuur en je eigen straatimago. Zonder dat je het weet, maak

je deel uit van de straatcultuur. Het is echter aan jou om je eigen straatstatus en -imago te bepalen en te behouden. Dit zal voor al je contacten op straat bepalend zijn voor het verloop van je verdere optreden.

Moet je hier rekening mee houden? Of het gewoon toelaten? Dit is een veel gestelde vraag. Eigenlijk kun je niet anders en heb je er gewoon mee te maken. Je gaat er niet zelf over of je een straatnaam of een straatimago hebt. Dit is zo en je komt er niet van af door het te ontkennen. Het is belangrijker om ervan op de hoogte te zijn en te kijken naar je mogelijkheden om dit straatimago te beïnvloeden.

Je straatimago bestaat uit twee delen:

- je naam of straatnaam
- je werkwijze (imago)

Je *straatnaam* is zoals je wordt genoemd door de jongeren. Dit kan je echte naam zijn, maar het is vaak een bedachte naam die in de ogen van de jeugd op jou slaat. Je straatnaam kan zijn ontstaan uit ervaringen met je optreden op straat, iets opvallends aan jouw uiterlijk vanuit de straatscan die gemaakt is of hoe je ligt in de groep. Wanneer je bijvoorbeeld altijd iedereen bekeurt, word je al snel 'die strenge op de motor' genoemd. Het kan ook zijn dat je een naam krijgt op basis van uiterlijke kenmerken. Zo noemen ze een agent die er goed en verzorgd uitziet al snel 'mooi hoofd'. Wanneer je rood haar hebt, word je 'de rooie' genoemd. Meer van zulke namen kun je makkelijk zelf bedenken en hier zijn voor de jeugd ook geen grenzen in. Ze zullen dan ook niet snel een straatnaam niet gebruiken omdat dat zielig of kwetsend is. Dit kan soms zelfs de bedoeling zijn. Je hoort de straatnamen ook regelmatig vallen als je in contact bent met de jeugdgroepen. Je hoort dan vanzelf de benamingen 'de brede', 'groot hoofd', 'kaal hoofd' en 'de lange'.

Je *werkwijze* is wat achter je straatnaam komt. Het kan zijn dat dit verbinding heeft met je straatnaam, zoals in het geval van 'die strenge op de motor'. Dit is je straatnaam, maar het vertelt ook iets over je manier van optreden. Daarnaast is een jongere er ook van op de hoogte wanneer jij snel gefrus-

treerd bent of hoe je 'uit je rol' te halen bent. Of je bijvoorbeeld in bepaalde situaties bang bent of je ongemakkelijk voelt. Zo kan 'rooie' betekenen dat je haarkleur rood is, maar het kan ook betekenen dat je snel rood wordt in bepaalde situaties.

Niet alleen de professional op straat heeft een straatimago, ook de jongeren in de jeugdgroep zelf hebben een straatnaam met daarachter een straatimago. Zo wordt iemand met een hoekige neus al snel 'Boggel' genoemd. Als diegene dan crimineel actief is, zal deze combinatie zijn straatimago zijn: 'Boggel is een grote crimineel.' Rijdt Boggel in een mooie auto en heeft hij een mooie vriendin, dan wordt er gezegd: 'Boggel heeft het gemaakt.'

Mocht je straatnaam 'de rooie' zijn en het is algemeen bekend dat je heel snel kunt rennen, dan is dat je straatimago. Ze weten allemaal dat 'de rooie' snel kan rennen en dat hij de jongens kan pakken. Deze combinatie vormt dan je straatimago. Dit gaat rond in de hanggroep en men zal minder snel proberen bij je weg te rennen. Het kan ook zijn dat je straatimago is dat je wel eens mensen matst. Je bekeurt de jongeren dan bijvoorbeeld niet altijd, maar je geeft hun ook wel eens alleen een waarschuwing. Dit wordt dan bij jouw straatnaam gezet en de jongeren zullen dit onthouden. Als je dan wel eens een keer een bekeuring geeft, zal dit sneller geaccepteerd worden. Je hebt zelf ook invloed op je eigen straatimago zonder dat je je werkwijze hoeft aan te passen. We horen wel eens mensen zeggen dat je niet kunt bekeuren of aanhouden zonder dat je meteen uit een jeugdgroep ligt. Dit hoeft niet zo te zijn, maar alles valt of staat met de manier waarop je zoiets doet.

Je kunt ieder optreden op straat zien als een toneelspel. Zo kun je altijd een bekeuring uitschrijven maar toch overkomen als een 'strakke' (goede) agent die een jongere ook matst. De kracht zit hem in de communicatie en vooral in de uitleg die je de jongere geeft. Je zou kunnen zeggen dat je de bekeuring ook moet kunnen verkopen.

Je rijdt met de dienstmotor op surveillance in je wijk. Je ziet een jongere uit de wijk langsrijden op een scooter en de scooter maakt 'wheelies'. Dit wil zeggen dat de jongere op het achterwiel van de scooter door de wijk rijdt.

De jongere wordt door jou staande gehouden en er blijkt dat er meer met de scooter niet in orde is. Zo heeft de jongere geen certificaat bij zich, heeft hij geen papieren van de scooter want die zitten in de andere jas en ga zo maar door. Je legt de jongere op dat moment uit dat hij jou is opgevalen omdat hij gevaarlijk reed op de scooter. De jongere reageert meteen dat hij wel weet wat hij doet. Je legt de jongere rustig uit dat hij zijn scooter niet fatsoenlijk kan besturen op die manier en dat hij niet op tijd kan uitwijken of kan remmen als er een kind oversteeft, omdat 50 procent van zijn scooter geen contact heeft met de weg, met alle gevolgen van dien. De jongere wil toch niet in zijn eigen wijk een buurtgenoot aanrijden? Tevens kunnen zijn ouders opdraaien voor de kosten en dat betekent al snel dat ze een schuld kunnen krijgen van 30.000 euro. Zo hoog kunnen de kosten voor een behandeling in het ziekenhuis namelijk oplopen als je iemand hebt aangereden. Dit is iets wat iemand zijn familie niet wil aandoen en de jongere al helemaal niet. Daarnaast is er een hoop niet in orde met de scooter en zijn er verschillende bekeuringen die de jongere op dat moment verdient. Deze bekeuringen benoem je ook allemaal. Je zegt dat de jongere één bekeuring krijgt en dat hij zelf mag kiezen welke. Hierbij kiest hij natuurlijk voor de goedkoopste.

Uiteindelijk krijgt de jongere zijn bekeuring mee, terwijl je toch al de bedoeling had er één uit te schrijven. De jongere denkt dat hij goed gematst is en je boodschap is ook overgekomen. Het is als agent toch de bedoeling dat je met je optreden iets duidelijk maakt aan de burger. Zelf ga je ook met een goed gevoel weg.

De jongere praat hierover met zijn hanggroep en iedereen weet nu dat je ook wel eens iemand matst. Dit komt je straatimago ten goede, terwijl je gewoon je werk hebt gedaan. Over de bekeuring die is uitgeschreven, wordt nauwelijks gesproken.

Zoals gezegd, is je werk op straat één groot toneelspel en je kan daar handig mee omgaan. Je past je optreden over het algemeen aan aan degene die je tegenover je hebt staan. Je kijkt op welke wijze je het beste overkomt en je doel kunt bereiken. Je wilt niet alleen je doel bereiken, ook de boodschap moet overkomen. Je bedoeling met de bekeuring is gedragsverandering, en daar hoort een uitleg bij.

Bij veel jongeren uit de straatcultuur blijkt dat zij moeite hebben met het begrijpen van een simpele uitleg. De tekst 'je krijgt een bekeuring omdat je iets doet wat niet mag' slaat niet aan. Je zult iets meer moeten doen om de boodschap te laten overkomen. De uitleg erachter is van groot belang. Uit onderzoek en gesprekken met jeugdwerkers, professionele hulpverleners en reclassering blijkt dat het grootste deel van de straatjongeren laag ontwikkeld is en zij soms een laag IQ hebben. Dit wil echter niet zeggen dat dit altijd zo is. Maar het is wel iets om rekening mee te houden in je contact met jeugdgroepen. Hierdoor komt het voor dat de jongere en de professional op verschillende wijze communiceren. De jongere hoort iets anders dan de professional daadwerkelijk zegt. Als je dit als professional meeneemt in je optreden, dan weet je dat een uitleg van belang kan zijn. Zelfs het meerdere malen herhalen van deze uitleg is soms nodig. Je zult dus uitleg moeten geven en met voorbeelden moeten komen.

Doe je dit niet, dan kun je bekeuringen blijven uitschrijven – maar de boodschap zal niet overkomen. Je bereikt dus niet je doel. Sterker nog: je wordt het zat omdat de jongere het nu nog niet snapt. Je hebt hem al zo vaak bekeurd en hij blijft hetzelfde gedrag vertonen. De jongere blijft jou zien als degene die hem steeds bekeurt en hem moet hebben. De jongere zal niet meer aan je boodschap achter de bekeuring denken. Sterker nog: de jongere denkt eerder dat dit persoonlijk is dan dat hij echt iets fout doet. Kortom: dit wordt dweilen met de kraan open. Een negatief groepslid pakt dit cadeautje met twee handen aan voor zijn groepswerking. Op het verschijnsel groepswerking komen we in het hoofdstuk 'straatcultuur en aanpak' terug.

Hetzelfde geldt voor het aanhouden van jongeren. Moet je als wijkagent wel of niet zelf iemand uit je jeugdgroep aanhouden? Loopt je relatie dan wel of geen gevaar? Wij zijn van mening dat dit kan. Je uitleg eromheen is hierbij heel belangrijk en soms moet je deze uitleg ook vaker herhalen.

Met open vizier werken

Zowel bij een bekeuring als bij een aanhouding is het van groot belang dat je open en eerlijk blijft. Goed is goed en fout is fout. Dit moet je uitstralen naar de jongeren, maar ook naar de hanggroep in het algemeen. We noemen dit 'met open vizier werken'. Je geeft steeds duidelijk en zonder vooroordeel aan wat wel en niet kan. Dit betekent: gewoon dicht bij jezelf blijven en vooral eerlijk zijn.

Een jongere uit een hanggroep wordt al langere tijd gezocht omdat hij moet worden aangehouden. Het gaat om Rico, die vaak op de Lindelaan hangt. Herhaaldelijk staat de politie voor Rico zijn deur, maar hij is steeds niet thuis. Je gaat als wijkagent naar de hangplek van deze Rico toe. Een maatje van Rico hangt op de Lindelaan en vraagt waarom de politie steeds aan Rico zijn deur komt. Hier kun je inhoudelijk natuurlijk niks over vertellen. Dit maatje zegt dat Rico graag met jou wil praten over deze politiebezoekjes. Je weet dat Rico gezocht wordt en zegt dat je ook met Rico wilt praten. Het maatje regelt een ontmoeting en jij rekent Rico meteen in.

Zo'n handelwijze is begrijpelijk, maar het is in je contact niet handig. De jeugdgroep zal jou bij een volgend probleem niet opzoeken, je contact- en informatiepositie ben je kwijt. Hiermee bedoelen we dat de jeugdgroep in de toekomst minder snel contact met je opneemt en dat er al helemaal geen informatie aan je gegeven wordt. Je straatimago is dat je jongens naait en men is boos op je. Wraakacties en bedreigingen met graffiti op de muren zijn een mogelijk gevolg. Hierna zal je niet snel meer draagvlak en een informatiepositie binnen de jeugdgroep hebben.

Moet je Rico dan niet aanhouden? Dat is toch niet denkbaar als agent zijnde. Je moet hem wel aanhouden. Alleen moet je dit vooraf eerlijk mededelen aan het maatje van Rico, en aan Rico zelf: 'Ik wil best met hem praten, maar hij wordt gezocht dus dan zal ik hem aanhouden, dat is mijn werk.' Natuurlijk houd je hier een verhaal bij dat Rico in de toekomst wel aangehouden zal worden en dat hij zich nu maar beter kan 'aangeven' bij jou, omdat jij bekend bent met Rico. Je legt het maatje van Rico uit dat dit een hoop ellende voorkomt. De groep zal dit accepteren omdat je vooraf open en eerlijk bent geweest.

Er wordt nogal eens gedacht dat wanneer je eerlijk en open bent de jongere nooit aangehouden zal worden omdat hij niet komt opdagen. Of dit zo is, is afhankelijk van jouw straatimago op dat moment. Dit is ook iets wat je moet opbouwen in een wijk. Maar je zult zien dat wanneer het één keer lukt, dit in je straatimago wordt opgenomen. Men weet dan dat jij 'normaal' blijft doen tegen de jongere wanneer hij wordt gezocht.

Je moet je ook kunnen voorstellen dat veel jongeren bang zijn op het moment dat ze worden gezocht door de politie en dat ze niet weten wat ze moeten doen. Wanneer ze weten dat ze bij je terecht kunnen, gaat dit in de wijk rond, en je zult zien dat ze dan steeds vaker bij je komen. Als professional doe je gewoon je werk, maar dat doe je dan wel open en eerlijk.

In een moeilijke wijk hebben we wel eens een wilde achtervolging meegemaakt waarbij de politie met veel voertuigen op zoek was naar een auto met daarin een gesignaleerde persoon. Tijdens deze achtervolging en de zoektocht naar de auto werden we vanuit die auto gebeld door degene die werd gezocht. Deze persoon was in paniek en wist niet wat hij moest doen. Hij deed gewoon waar hij goed in was, en dat was wegwezen. Iets later stapte deze jongere op een afgesproken plek achter in onze politieauto en werd hij door ons naar het bureau gebracht ter voorgeleiding. We legden aan hem uit wat er ging gebeuren en de zaak was opgelost.

Zo kun je met een klein 'toneelspel' plus uitleg een mooi en veilig politietoepreden neerzetten waarbij je gebruikmaakt van je straatstatus.

De universiteit van de straat

Het is iedereen duidelijk dat de politie bij jongeren in de straatcultuur een belangrijke rol vervult. Er wordt veel over de politie gesproken en de jongeren zien de politie door omstandigheden vaak. Hiermee maakt de politie dus een groot deel uit van de dagbesteding van de jongeren in de straatcultuur. Een jongere uit de straatcultuur is vaak van jongs af aan op straat. Je zou letterlijk kunnen zeggen dat deze jongeren 'de universiteit van de straat' hebben gevolgd. Sommigen zijn zelfs met een 'bul' geslaagd. Deze universiteit van de straat kent een aantal hoofdvakken:

- de straatscan
- de straatspelletjes
- de straattaal

Wanneer een jongere uit de straatcultuur dit 'lessenpakket' heeft behaald, noemen we hem 'streetwise'. Vaak kun je in het contact met een jongere al horen dat hij 'streetwise' is. Dit komt terug in de houding en het taalgebruik van een jongere. Vaak herken je een bepaalde houding of bepaald woordgebruik dat bij een groep hoort. Een voorbeeld hiervan is het tweemaal 'clicken' met de mond als antwoord op een vraag. Dit 'clicken' is een geluid dat gemaakt wordt in de mond met behulp van de tong. Wanneer je een vraag stelt in een verhoor of in het contact op straat en er is geen antwoord mogelijk, dan wordt er tweemaal 'geclicked'. Het doel hiervan is het moment van stilte te doorbreken of als vervanging van een echt antwoord. Als een jongere van dit groepsgedrag zijn eigen gedrag maakt, geeft dit aan dat hij veel op straat is. Een ander voorbeeld is het dragen van bepaalde kleding, bepaalde kleuren of de wijze waarop de jongeren petjes of tasjes dragen. Deze kenmerken kunnen per jeugdgroep of stad verschillen. Het kan dus om uiterlijke kenmerken gaan, maar ook om gedragingen en woordgebruik. In hoofdstuk 11 gaan we dieper in op de straattaal. Als een jongere aan de kenmerken van de straat voldoet, is hij dus 'streetwise'. Dit houdt in dat de jongere de straat kent, dat hij de universiteit van de straat heeft gevolgd of deze aan het volgen is.